

ШУМ

Михайло Анатолійович
kaf.oblik.hif@gmail.com

к.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

ШЕНДРИК

Оксана Григорівна
oksana2104sa@ukr.net

студент, Харківський інститут
фінансів Київського національного
торговельно-економічного
університету

СПІВАК

Олена Костянтинівна
spiwak.elen.19@gmail.com

старший викладач, Харківський
інститут фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

УДК 687.1:331.1

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

ACCOUNTING ORGANIZATION BY SMALL BUSINESSES ENTERPRISES

У статті представлені основні результати дослідження щодо організації обліку суб'єктами малого підприємництва. Масштабне реформування системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності насамперед зумовлене значними змінами в економіці України та її входженням у світове співтовариство. Так як в умовах сучасної світової фінансово-економічної кризи загострилися питання забезпечення конкурентоспроможності української економіки, розвиток підприємницької активності, зокрема за рахунок сектору малого бізнесу, є одним з найважливіших механізмів розв'язання цього завдання. Дрібний бізнес часто розвивається динамічніше, гнучкіше, ефективніше ніж великий, він сприяє виникненню та підтримці конкуренції. Представлено порядок використання елементів методу бухгалтерського обліку у суб'єктів малого бізнесу. Представлено основні реєстри, за допомогою яких ведеться бухгалтерський облік на підприємствах малого бізнесу. Розглянуто досвід зарубіжних країн щодо оподаткування суб'єктів малого бізнесу. Досліджено особливості оподаткування суб'єктів малого підприємництва у Великобританії, Франції, Швейцарії та США.

* * *

В статье представлены основные результаты исследования организации учета субъектами малого предпринимательства. Масштабное реформирование системы бухгалтерского учета и финансовой отчетности в первую очередь обусловлено значительными изменениями в экономике Украины и ее входжением в мировое сообщество. Так как в условиях современной мировой финансово-экономического кризиса обострились вопросы обеспечения конкурентоспособности украинской экономики, развитие предпринимательской активности, в частности за счет сектора малого бизнеса, является одним из важнейших механизмов решения этой задачи. Мелкий бизнес часто развивается динамичнее, гибче, эффективнее большого, он способствует возникновению и поддержанию конкуренции. Представлены порядок использования элементов метода бухгалтерского учета у субъектов малого бизнеса. Представлены основные регистры, с помощью которых ведется бухгалтерский учет на предприятиях малого бизнеса. Рассмотрен опыт зарубежных стран по налогообложению субъектов малого бизнеса. Исследованы особенности налогообложения субъектов малого предпринимательства в Великобритании, Франции, Швейцарии и США.

* * *

The main results of a research of the organization of account at small business entities are presented in article. Large-scale reforming of a system of accounting and financial statements first of all is caused by significant changes in economy of Ukraine and its entry into the international community. As in the conditions of modern world financial and economic crisis questions of ensuring competitiveness of the Ukrainian economy, development of enterprise activity, in particular at the expense of the sector of small business became aggravated, is one of the most important mechanisms of the solution of this task. Small business often develops more dynamically, more flexibly, more effectively big, it promotes emergence and maintenance of the competition. Are presented an order of use of elements of a method of accounting at subjects of small business. The main registers by means of which accounting on small business is kept are submitted. Experiment of foreign countries on taxation of subjects of small business is considered. Features of taxation of small business entities in Great Britain, France, Switzerland and the USA are investigated.

Indispensable condition of the accurate organization of accounting at small enterprises is ensuring reflection of each economic operation in the relevant documents. The system of the organization of account at small enterprises in performance of its certain elements significantly differs from the organization of accounting of other enterprises as it is influenced by specific factors and conditions of their activity.

The general development of economy, improvement of management process, increase of a role of information for adoption of the justified economic decisions, creation of conditions for reduction of a system of accounting with the international requirements promoted improvement of organizational bases of accounting in various sectors of economy, including small business enterprises.

Ключові слова: організація обліку суб'єктів малого підприємництва, суб'єкти малого бізнесу, досвід зарубіжних країн, мале підприємство, конкурентоспроможність

Ключевые слова: организация учета субъектов малого предпринимательства, субъекты малого бизнеса, опыт зарубежных стран, малое предприятие, конкурентоспособность

Keywords: organization of accounting of small business entities, subjects of small business, experience of foreign countries, small enterprise, competitiveness

ВСТУП

Актуальним для підприємств будь-якої форми власності та розмірів є питання організації бухгалтерського обліку є. Особливе місце в сучасній економіці України належить малому підприємству, що сприяє поступовому створенню значного шару дрібних власників. Представниками малого бізнесу не приділяється належна увага безпосередньо веденню обліку як важливому джерелу інформації про результати їх господарювання. Тому актуальність дослідження проблемних організацій обліку на малих формах господарювання обумовлено специфічними особливостями у застосуванні методів та прийомів бухгалтерського обліку

Вагомий внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів організації бухгалтерського обліку присвячені праці багатьох вчених, таких як: С.Ф. Голов, Г.М. Давидов, І.М. Дмитренко, С.Я. Зубілевич, О.І. Мазіна, Н.М. Малюга, В.Пархоменко, О.Петрик, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко, Л.С. Шатковська, Н. Бузак, П. Буряк, С. Голов, Б. Засадний, М. Кобзева, О. Мазіна, Н. Малюга, М. Огійчук, Л. Сук, В. Сопко та ін. [4]. Проте низка проблем, пов'язаних з організацією та методикою обліку підприємств малого бізнесу, залишаються невирішеними.

МЕТА РОБОТИ є розробка теоретичних і організаційно-методичних положень по вдосконалюванню

організації обліку на підприємствах малого бізнесу, спрямованих на підвищення ефективності їхньої діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При написанні роботи було використано такі методи дослідження: монографічне вивчення літературних джерел, аналітичний метод для аналізу фінансового стану підприємства, методи статистичної обробки даних, метод аналізу і синтезу, трендовий аналіз фінансових звітів для прогнозування фінансового результату.

РЕЗУЛЬТАТИ

Головною рушійною силою на шляху України до налагодження цивілізованих ринкових відносин є розвиток підприємництва, що передбачає створення умов для активізації усіх форм підприємницької діяльності, також і для розвитку малого бізнесу. Малий бізнес дозволяє вирішувати проблеми соціальної стабільності в суспільстві, зайнятості, нагромадження й інвестування, розвитку виробництва і формування його структури, росту ВВП [5].

Можна виділити наступні критерії віднесення до суб'єктів малого підприємництва, які представлено на рис. 1.

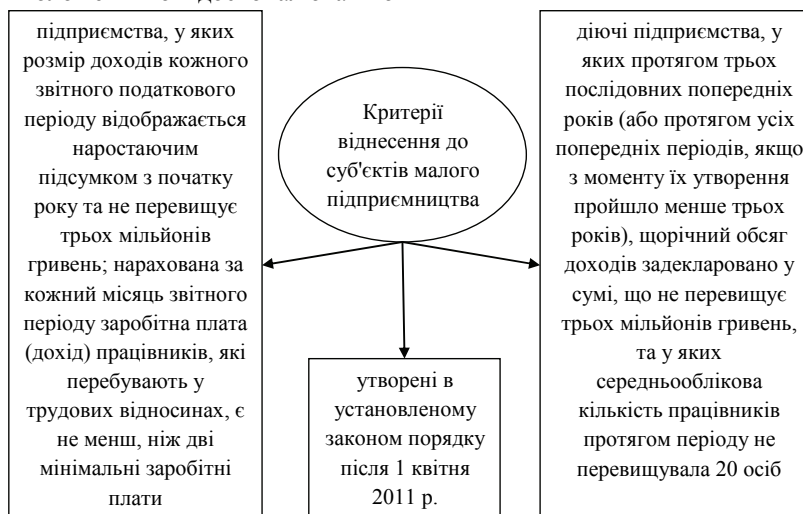

Рис. 1. Критерії віднесення до суб'єктів малого підприємництва [згідно з ПКУ]

Сектор малого бізнесу неоднорідний. У світі виділяють три основних прошарку «малого бізнесу». Прошарок малого підприємництва «проти бідності» – це переважно підприємці – фізичні особи, що займаються роздрібною торгівлею на ринках, наданням дрібних побутових послуг [1].

«Стабільне мале підприємництво» – це юридичні особи з відносно невеликим, але регулярним доходом, що займаються торгівлею, громадським харчуванням, дрібним виробництвом. «Тигри» малого бізнесу – це суб'єкти малого підприємництва (далі – СМП), обсяги діяльності яких відповідають критеріям малого бізнесу, але ці компанії, як правило, мають власні та шукають нові «ноу-хау», запроваджують інновації. Значну частину таких «тигрів» складають венчурні ком-

панії, тобто підприємства спеціально створенні для впровадження та фінансування інноваційних проектів [1].

На розробку елементів системи організації обліку на підприємстві впливає багато факторів. У малих підприємствах до переліку цих факторів долучаються специфічні, властиві лише таким формам господарської діяльності. Фактори властиві лише малим підприємствам представлено на рис. 2.

В організації обліку діяльності малих підприємств є певні особливості, що виділяються на наступних етапах: методичному, технічному, організаційному. На методичному етапі формується методологія обліку як система найбільш загальних принципів, методів і способів відображення на рахунках обліку та в звітних формах господарських операцій [3].

Основні принципи організації облікового процесу на малих підприємствах регламентовані національним Положенням бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (нарахування та відповідності доходів і витрат, повного висвітлення, послідовності, обачності, превалювання змісту над формою тощо).

Метод бухгалтерського обліку діяльності малих підприємств визначається сукупністю восьми елементів (адитивний підхід): документація, інвентаризація, оцінка, калькулювання, рахунки й подвійний запис, баланс і звітність [3]. Порядок використання елементів методу бухгалтерського обліку у суб'єктів малого бізнесу показано у табл. 1.

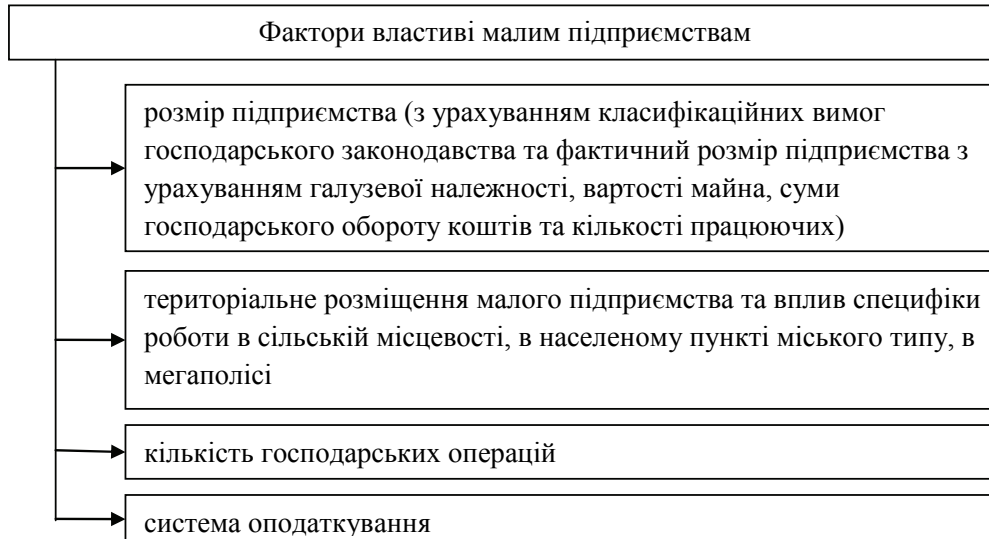

Рис. 2. Фактори властиві малим підприємствам

Таблиця 1

Використання елементів методу бухгалтерського обліку у суб'єктів малого бізнесу [на основі [3]]

№ з/п	Елементи методу бухгалтерського обліку	Малі підприємства	Фізичні особи-підприємці
1	Документація	Обов'язково використовують зовнішні документи. Кількість внутрішніх документів може бути значно зменшена за рахунок вибору альтернативних варіантів обліку	Зовнішні документи використовують для підтвердження величини доходів і витрат. Особи, які сплачують єдиний податок, документально підтверджують розмір одержаного доходу
2	Інвентаризація	Проводять інвентаризацію з метою визначення фактичної наявності цінностей і вирахування суми їх вибуття за умови періодичної системи обліку	Інвентаризацію проводять за власним бажанням
3	Оцінка	Використовують будь-які підприємства для вираження активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій у грошовому вимірнику	Використовують для визначення суми доходів і витрат
4	Калькулювання	Проводять для одержання інформації з метою прийняття управлінських рішень та обґрунтування цін на товари, готову продукцію, роботи і послуги	Проводять за власним бажанням з метою одержання інформації для прийняття управлінських рішень
5	Рахунки	Використовують спрощений план рахунків. Перелік рахунків підприємство визначає самостійно, складаючи робочий план рахунків	Не використовують
6	Подвійний запис	Підприємства, які повинні складати баланс, не можуть вести облік без застосування подвійного запису	Не використовують
7	Баланс	Складають за скороченими формами (ф. №1-м і ф. №1-мс)	Не використовують
8	Фінансова звітність	Складають за скороченими формами «Баланс» (ф. №1-м і ф. №1-мс) і «Звіт про фінансові результати» (ф. №2-м і ф. №2-мс)	Не використовують

У США під категорію «підприємства малого бізнесу» потрапляють фірми з кількістю співробітників менше 500 осіб або середньорічним доходом за останні 3 роки

не більше 7 млн. дол. США. Ці показники можуть відрізнятися для ряду галузей і деяких федеральних програм підтримки підприємств [2]. У деяких країнах, окрім

альтернативної системи оподаткування, вводять додаткові умови зменшення суми сплати податків у сфері малого бізнесу, що сприяє відмові від тіньової господарської діяльності і дає змогу збільшити обсяги податкових надходжень до бюджету.

Однією з найпоширеніших форм стимулювання розвитку сектору малого підприємництва в розвинутих країнах Європи є створення для них преференцій в оподаткуванні шляхом введення спеціальних податкових правил або застосування загальних правил з окремими пільгами для малих підприємств. У країнах ЄС спрощені системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, аналогічні до єдиного податку в Україні, не використовуються. Натомість набули поширення інші податкові стимули державної підтримки цього типу підприємств:

- звільнення деяких видів підприємств від необхідності ведення звітності про результати господарської діяльності й запровадження спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності;
- запровадження спеціальних режимів оподаткування ПДВ для деяких видів операцій (фермерських господарств і сільськогосподарських кооперативів);

– використання податків на оціночний дохід та мінімальні податки [2]. Характеристика оподаткування суб'єктів малого бізнесу у зарубіжних країнах відображена у табл. 2.

Для суб'єктів малого підприємництва – юридичних осіб передбачено дві системи оподаткування: загальна та спрощена. До основних переваг загальної системи можна віднести: відсутність обмежень у видах діяльності та обсягу доходу, а також розмір сплачуваного податку на прибуток прямо залежить від обсягу прибутку за звітний період. Малі підприємства, що обирають спрощену систему оподаткування отримують можливість спрощеного ведення обліку і звільнення від низки податків і обов'язкових платежів.

Загальний розвиток господарства, вдосконалення процесу управління, зростання ролі інформації для прийняття обґрунтованих економічних рішень, створення умов для приведення системи бухгалтерського обліку до міжнародних вимог сприяли вдосконаленню організаційних засад бухгалтерського обліку в різних секторах економіки, в тому числі підприємств малого бізнесу.

Таблиця 2

Характеристика оподаткування суб'єктів малого бізнесу у зарубіжних країнах [на основі [2]]

1	Великобританія
Найбільш ліберальною спрощеною системою оподаткування можна вважати британську модель під назвою «Пріоритет податкових стимулів», що характеризується спрощеними вимогами до звітності, прогресивною шкалою оподаткування, наявністю пільг для високотехнічних галузей, а також рядом пільг стосовно капіталовкладень у будівництво та придбання основних засобів. У Британії бізнесмен-початківець може звернутися до місцевої влади, яка допоможе йому компенсувати витрати на запуск офісу – оплатити кілька місяців оренди, офісні меблі, мінімум необхідного обладнання. Для підприємств малого бізнесу знижено ставки прибуткового податку: при стандартній ставці 35% ставка для малих підприємств становить 27%. Разом зі зниженням ставки податку на прибуток малих підприємств зменшено податок на інвестиції в нові сфери малого бізнесу, особливо пов'язані з високим ступенем ризику	
2	Франція
У Франції застосовуються спеціальні (спрощені) податкові режими для малих та середніх підприємств залежно від величини їхнього обороту. Такі підприємства не подають декларації про податок на додану вартість, проте виплачують прибуткові податки, рівень яких залежить від сфери діяльності (торговельні операції, послуги тощо). При спрощеному податковому режимі застосовується спрощена форма звітності – малі та середні підприємства подають до податкових органів основні дані про свій баланс, основні фонди, розмір інвестицій та фінансові результати діяльності. Підприємства, що надають послуги, можуть зменшити свій оподатковуваний дохід, якщо пройдуть перевірку в офіційного аудитора. Обліковий процес на мікропідприємствах Франції пов'язаний із веденням книг обліку закупівель та обліку надходжень (наведені суми документально підтверджуються) й обліком копій рахунків про сплату ПДВ (з позначками, що ПДВ не сплачується, тому що мінімальне граничне значення величини річного обороту не перевищено). Для малих та середніх підприємств у Франції діє спрощений режим декларування прибутку та сплати податків, за яким фактичні видатки та витрати відносять на виробництво. Середні й малі підприємства зобов'язані реєструватися платниками ПДВ, але сплачувати зазначений податок не щомісячно, а щоквартально. До обліку та звітності таких підприємств ставляться менш жорсткі вимоги у порівнянні з великими підприємствами. Малі та середні підприємства, що мають статус юридичної особи і належать фізичним особам, застосовують знижену ставку податку на прибуток 19%, а не 33,8%. Частина оподатковуваного прибутку, з якого стягується зменшена ставка податку, має бути використана підприємством для капіталовкладень.	
3	Швейцарія
У Швеції відсутні будь-які спеціальні податкові режими для малих та середніх підприємств. Основний принцип податкового регулювання у Швеції – це принцип «нейтральності», у відповідності з яким до усіх підприємств незалежно від їх юридичної форми, типу господарської діяльності, розміру, місцезнаходження, застосовується одна і та ж податкова база, ті ж самі ставки оподаткування і обов'язки з реєстрації, подання документів, звітності, платежів та ін. Одним словом, податковий тягар буде однаковим і для самозайнятого підприємця, і для корпорації, якщо вони займаються однаковим бізнесом. Проте в принципі «нейтральності» передбачено винятки у вигляді податкових пільг, що спеціально застосовуються до малих підприємств. Так, для прикладу, якщо річний оборот підприємства складає менше 1 млн. крон (приблизно 110 тис. дол.), воно може подавати податкову декларацію один раз на рік, а не щомісячно, як це зобов'язані робити всі інші підприємства. Частково звільняються від податку дивіденди підприємств, акції яких не котируються на біржі (ця пільга спрямована на стимулювання інвестицій у малі підприємства і компенсацію для них вищої вартості позичкового капіталу). Приватним торговцям дозволяється віднімати збитки від господарської діяльності з можливого доходу протягом перших п'яти років діяльності. Підприємства з оборотом менше 40 млн. крон (приблизно 4,4 млн. дол.) зобов'язані сплачувати ПДВ протягом 42 днів з моменту закінчення звітного періоду, якщо оборот перевищує 40 млн. крон, тоді сплачувати ПДВ потрібно протягом 26 днів після закінчення звітного періоду	

4	США
	В силу своєї організаційної форми, багато малих фірм не обкладаються прибутковим податком безпосередньо, тобто власники такого бізнесу змушені робити відрахування у вигляді податків на доходи фізичних осіб та мінімального альтернативного податку на доходи. Усі підприємства зобов'язані вести бухгалтерський облік в повному обсязі, для розрахунку прибутку з метою оподаткування. Однак для малих підприємств передбачені спеціальні положення, що спрощують процедуру обліку та звітності оподатковуваного прибутку за прогресивною шкалою: оподатковуваний прибуток до 50 тис. дол. – 15%; від 50 тис. дол. до 75 тис. дол. – 25%; від 75 тис. дол. до 10 млн. дол. – 34%; понад 10 млн. дол. – 35%. У США з 2010 р. було прийнято ряд законів та положень щодо розвитку малого бізнесу, що призвело до скасування податку на інвестиції в малі підприємства, проте, вкладення повинні знаходитися у власності більше 5 років. Уряд ввів додаткові відрахування щодо купівлі нового обладнання, так, можна відносити на витрати до 500 тис. дол. (раніше було 125 тис. дол.). Закон «Про полегшення податкового тягаря і створення нових робочих місць» дозволяє застосовувати метод прискореної амортизації відносно обладнання, придбаного після 8 вересня 2010 як малим, так і великим підприємствам. Крім цього, уряд спростив вимоги для прийняття до відрахування витрат на мобільні телефони: з 2010 р. подібні витрати прирівнюються до іншого майна і приймаються до відрахування без додаткових обтяжень. Уряд США також дозволяє приймати до відрахування витрати, пов'язані зі створенням нових підприємств у подвоєному розмірі (10 тис. дол. США). Малі фірми з оборотом менше 50 млн. дол. можуть використовувати всі види кредитів для зменшення суми альтернативного мінімального податку. Крім цього, малий бізнес отримав додаткові відрахування щодо витрат на охорону здоров'я (до 50%) та найму співробітників, які вважалися безробітними більше 60 днів. У США малі підприємства, що мають невеликі обсяги прибутків, можуть застосовувати касовий метод обліку, замість обліку методом нарахування, крім того, їм дозволяють вилучати з оподаткування інвестиції в капітальні активи, якщо їх обсяги за рік не перевищують 24 тис. дол.

ВИСНОВКИ

Обов'язковою умовою чіткої організації бухгалтерського обліку на малих підприємствах є забезпечення відображення кожної господарської операції у відповідних документах. Система організації обліку малих підприємств у виконанні певних її елементів суттєво відрізняється від організації обліку решти підприємств, оскільки на неї впливають специфічні фактори та умови їх діяльності.

Дослідження питань організації обліку суб'єктів малого підприємництва, беззаперечно, є актуальним, оскільки існує певна необхідність у підвищенні ефективності діяльності малих підприємств. У зв'язку з цим, перспективами майбутніх досліджень у сфері бухгалтерського обліку малих підприємств є розробки щодо підвищення інформативності обліку та забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Ляшенко В.И., Бережная Т.Ф. Поддержка малого предпринимательства в странах Северной Америки: учебное пособие. Луганск: Изд-во ГУ «ЛНУ им. Тараса Шевченко», 2009. 364 с.
2. Мединська Т., Слюсар Р. Альтернативні системи оподаткування малого бізнесу в зарубіжних країнах: досвід для України. Економіка і управління. 2014. Вип. 30. С. 231-244. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpdetut_eiu_2014_30_26
3. Пархоменко В. Документальне забезпечення бухгал-

терського обліку. Бухгалтерський облік і аудит. 2010. № 8. С. 7-11.

4. Пивоваров М., Панченко О., Лиценко О. Проблеми організації системи обліку та звітності суб'єкта малого підприємництва. Схід. 2014. № 1. С. 90-94.

5. Хімченко А.М. Розвиток в Україні системи підприємництва: формування малого бізнесу: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія». Донецьк, 2005. 17 с.

References

1. Lyashenko V.I., Berezhnaya T.F. Support of small business in the countries of North America: manual. Luhansk: Publishing house GU "LNU of Taras Shevchenko", 2009. 364 p. (in Russian)
2. Medynska T, Slyusar R. The alternative systems of taxation of small business in foreign countries: experience for Ukraine. Economy and management. 2014. Issue 30. pp. 231-244. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpdetut_eiu_2014_30_26 (in Ukrainian).
3. Parkhomenko V. Documentary providing Accounting. Accounting and audit. 2010. № 8. pp. 7-11 (in Ukrainian).
4. Pivovarov M., Panchenko O, Lishchenko O. Problems of the organization of an accounting and reporting system of small business entity. East. 2014. № 1. pp. 90-94 (in Ukrainian).
5. Himchenko A.M. Development in Ukraine the systems of business: formation of small business: avtoref.... diss. cand. econ. sciences: special 08.01.01 "Economic theory". Donetsk, 2005. 17 p. (in Ukrainian).